

UDC: 347.78(045)(575.1)

AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA VA INTELEKTUAL MULK SOHASIDAGI QONUN HUJJATLARIDA MUALLIFLIK HUQUQIGA DOIR MAVJUD NORMALARNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Yuldashov Abdumumin Abdugopirovich,

Toshkent davlat yuridik universiteti
Intellektual mulk huquqi kafedrası dotsenti v. b.,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)
ORCID: 0000-0002-2940-8718
e-mail: a.yuldashov@tsul.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada axborot kommunikatsiyalari, aloqa hamda intellektual mulk sohasidagi qonun hujjatlarida mualliflik huquqining muhofazasi va himoyasi bilan bog'liq normalar hamda ularning mazmun-mohiyati yuzasidan qiyosiy-huquqiy tahlil amalga oshirilgan. Ma'lumki, bugungi kunda mualliflik huquqi bilan bog'liq jarayonlar Internet va telekommunikatsiya tarmoqlari yordamida amaliyotga kirib kelmoqda. Bu borada aynan mualliflik huquqi obyektlari himoyasining texnik vositalari alohida o'rin tutadi. Texnik choralarning maqomi va harakati esa o'z navbatida mualliflik huquqiga doir qonun normalarida aks etadi. Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi qonunida asarlardan yoki turdosh huquqlar obyektlaridan foydalanishni nazorat qiluvchi, muallif, turdosh huquqlar egasi yoxud asarlarga yoki turdosh huquqlar obyektlariga nisbatan mutlaq huquqlarning boshqa egasi tomonidan ruxsat etilmagan harakatlar amalga oshirilishining oldini oluvchi yoki ularni cheklovchi har qanday texnik qurilmalar yoxud ularning tarkibiy qismlari mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni himoya qiluvchi texnika vositalar deb e'tirof etilishi belgilangan. Maqolada muallif telekommunikatsiya tarmoqlaridagi qonunosti hujjatlarida asarlar va turdosh huquqlar obyektlaridan foydalanish bilan bog'liq jarayonlarda mualliflik huquqi normalarini to'laqonli ravishda qo'llash bilan bog'liq masalalarni tanqidiy tahlil qilgan hamda tegishli qonunchilikni takomillashtirish bilan bog'liq masalalar va kelgusidagi huquqiy oqibatlar bo'yicha ilmiy-nazariy xulosalarga kelgan.

Kalit so'zlar: intellektual mulk, mualliflik huquqi, telekommunikatsiya tarmog'i, aloqa tarmog'i, kontrafakt mahsulot, axborot tizimi, mualliflik shartnomasi.

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ДЕЙСТВУЮЩИХ НОРМ ОБ АВТОРСКОМ ПРАВЕ В НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫХ АКТАХ В СФЕРЕ ИНФОРМАЦИОННО- КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Юлдашов Абдумумин Абдугопирович,

доктор философии по юридическим наукам (PhD),
и. о. доцента кафедры «Право интеллектуальной собственности»
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В данной статье проводится сравнительно-правовой анализ норм, связанных с охраной и защитой авторского права в правовых документах в сфере информационных

коммуникаций, связи и интеллектуальной собственности, и их содержания. Известно, что сегодня процессы, связанные с авторскими правами, широко реализуются с помощью сети Интернет и телекоммуникационных сетей. В связи с этим особое место занимают технические средства защиты объектов авторского права. Состояние и действие технических мер, в свою очередь, отражено в правовых нормах об авторском праве. В частности, Закон Республики Узбекистан «Об авторском праве и смежных правах» запрещает действия, не разрешенные автором, обладателем смежных прав или иным обладателем исключительных прав на произведения или объекты смежных прав, осуществляющим контроль за использованием произведений или объектов смежных прав. Определено, что техническими средствами, обеспечивающими охрану авторских и смежных прав, признаются любые технические устройства или их составные части, препятствующие или ограничивающие их увеличение. В ходе проведенного критического анализа вопросов о полном применении норм авторского права правовых документов в сфере телекоммуникационных сетей в процессах, связанных с использованием произведений и объектов смежных прав, автор статьи пришел к научно-теоретическим выводам о грядущих правовых последствиях и выдвинул предложения по совершенствованию соответствующего законодательства.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, авторское право, сеть телекоммуникаций, сеть связи, контрафактный продукт, информационная система, авторский договор.

ISSUES OF IMPROVEMENT OF THE EXISTING NORMS OF COPYRIGHT IN LEGAL ACTS IN THE FIELD OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AND INTELLECTUAL PROPERTY

Yuldashov Abdumumin Abdugopyrovich,
Acting Associate Professor,
Department of Intellectual Property Law,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Philosophy (PhD) in Legal Sciences

Abstract. This article provides a comparative legal analysis of the rules related to the protection of copyright in legal documents in the field of information communications and intellectual property and their content. It is known that today the processes associated with copyright are widely implemented using the Internet and telecommunications networks. In this regard, a special place is occupied by technical means of protecting objects of copyright. The state and operation of technical measures, in turn, are reflected in the legal norms on copyright. In particular, the Law of the Republic of Uzbekistan “On Copyright and Related Rights” prohibits actions not authorized by the author, owner of related rights or another owner of exclusive rights to works or objects of related rights that control the use of works or objects of related rights. The issues related to the full application of copyright norms in the processes related to the use of works and objects of related rights in the legal documents of telecommunication networks are critically analyzed. The author came to scientific theoretical conclusions on the issues related to the improvement of the relevant legislation and the future legal consequences.

Keywords: intellectual property, copyright, telecommunications network, communication network, counterfeit product, information system, copyright agreement.

Kirish

Telekommunikatsiya tarmoqlarining tez sur’atlarda rivojlanishi hamda ijtimoiy munosabatlarga jadallik bilan kirib kelishi

ijodkorlarni o‘z asarlariga bo‘lgan mutlaq huquqlar muhofazasini yetarli darajada ta‘minlash bo‘yicha zarur chora-tadbirlarni ko‘rishga undamoqda. Ma‘lumki, so‘nggi yil-

larda insonning axborot va ma'lumot olishga bo'lgan ehtiyoji har qachongidan ham yuqori darajaga chiqqan. Ayniqsa, internet va telekommunikatsiya tarmoqlarining keng rivojlanishi natijasida bu bilan bog'liq jarayonlar yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bunda "axborot uzatuvchi" va undan "foydalanuvchi" o'rtasida ushbu axborotni tashkil qiluvchi ma'lumotlar asosan mualliflik huquqi obyektlari hisoblanadi. Aynan ushbu jarayonda telekommunikatsiya tarmoqlari va ularda mualliflik huquqi bilan bog'liq munosabatlarni o'rganish muhim sanaladi.

Zamonaviy qoidalarda telekommunikatsiya deganda elektron ma'lumot va axborotlarni uzatishni ta'minlaydigan har qanday texnologiya, xizmat, tizim yoki manba (resurs) lar tushuniladi. Telekommunikatsiya manbalari ovoz va ma'lumotlarni uzatish tarmoqlari, simsiz xizmatlar, ma'lumotlarni yuqori tezlikda uzatish, telefonlar, tarmoqli serverlar, elektron xabarlarini uzatishda foydalaniladigan xizmat va tizimlar tushuniladi [1]. Ta'kidlash kerakki, telekommunikatsiya tarmoqlari bilan bog'liq jarayonlarni mualliflik huquqi obyektlarining ishtirokisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Bunda o'z navbatida mualliflik huquqi obyektlaridan foydalanishni huquqiy jihatdan tartibga solish muhim ahamiyatga ega. Asarlardan foydalanish hamda ularni fuqarolik muomalasiga boshqacha tarzda kiritish bo'yicha nazoratning huquqiy mexanizmlari sifatida asosan asarlarni shartnoma asosida boshqarish va himoyalashning texnik usulini kiritish mumkin. Bugungi kunda ijtimoiy munosabatlarning deyarli barcha jabhalariga internet va telekommunikatsiya tushunchalari hamda ular bilan bog'liq munosabatlar kirib borganini hamda buni fuqaroviy-huquqiy, jinoiy-huquqiy va ommaviy-huquqiy munosabatlarda yaqqol ko'rishimiz mumkin.

Ta'kidlash kerakki, kompyuter texnologiyalari yordamida axborot almashinuvi bilan bog'liq munosabatlar sabab huquqiy munosabatlarda bir qancha muammolar yuzaga

kelmoqda [2]. "Telekommunikatsiya" atamasi yunon va lotin tillarining o'zaro aralashuvidan kirib kelgan bo'lib, "tele" – yunoncha "uzoqda" va lotincha "communico" – "bo'lishmoq" degan ma'nolarni anglatadi. Ushbu so'zning bugungi kundagi mazmunda foydalanilishi fransuz tilidan kirib kelgan va 1904-yilda fransuz muhandisi va yozuvchisi Eduard Estone tomonidan muomalaga kiritilgan [3].

Agarda mamlakatimizdagi norma ijodkorligi jarayoniga e'tibor qaratadigan bo'lsak, u xoh jinoyat, xoh fuqarolik qonunchiligi bo'lsin, oxirgi kiritilayotgan o'zgartirish va qo'shimchalar aynan telekommunikatsiya tarmoqlari bilan bog'liq. Xususan, buni 2006-yilda yangi tahrirda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonuni 3-moddasida ham ko'rish mumkin. Mazkur qonunning oldingi tahririda "barchaning e'tiboriga yetkazish" atamasi mavjud bo'lmagan. Ma'lumki, barchaning e'tiboriga yetkazish – asarlarni yoki turdosh huquqlar obyektlarini simlar yoki simsiz aloqa vositalari orqali telekommunikatsiya tizimlaridan foydalanuvchilar o'z tanloviga ko'ra istalgan joyda va istalgan vaqtda foydalana olishi uchun yuborishdir. Mazkur qonunning oldingi tahririda bu kabi tushunchalar mavjud bo'lmagan. Mualliflik huquqida eng muhim jihat mutlaq huquqlarga oiddir. Yuqoridagi qonunning 19-moddasida aynan ushbu huquqlar tasnifi keltirilgan bo'lib, e'tiborli jihati mazkur harakatlarni (tarjima qilish, takrorlash, tarqatish, barchaning e'tiboriga yetkazish, omma oldida namoyish etish v.h.) barchasini bevosita telekommunikatsiya tarmoqlari yordamida amalga oshirish mumkin.

Ayni ushbu yo'nalishda xalqaro normalarni yaratish bo'yicha ishlar ancha ilgari boshlanganini hamda bugungi kunga kelib O'zbekiston ham sohaga doir bir qator xalqaro shartnomalar a'zosi ekanligini qayd etish lozim. Xususan, 1996-yilda Butunjahon Intellektual Mulk Tashkiloti (BIMT) muallif va

huquq egalarining asarlarini raqamli muhitda himoyasini ta'minlash maqsadida BIMTning mualliflik huquqi bo'yicha shartnomasi hamda BIMTning ijrolar va fonogrammalar bo'yicha shartnomasini qabul qildi [4]. Ma'lumot o'rnida qayd etish lozimki, O'zbekiston 2019-yil 16-fevralda yuqoridagi ikkita xalqaro shartnomaga qo'shilgan. Qaysidir mazmunda mamlakatimizda internetda mualliflik huquqi buzilishiga qarshi kurashishni ushbu davr bilan bog'lash mumkin. Odatda biron-bir sohada qonun qabul qilinsa yoki ushbu yo'nalishdagi xalqaro shartnomaga qo'shilish davri tegishli soha bo'yicha faoliyatning boshlanishi hisoblanadi. Masalan, 2013-yilda Rossiya Federatsiyasida axborot-telekommunikatsiya tarmoqlarida intellektual mulkka doir qonun hujjatlariga o'zgartirishlar kiritildi hamda ushbu qonun "qaroqchilikka qarshi qonun" degan nom oldi va 2013-yil Rossiyada Internet tarmog'ida mualliflik huquqiga qarshi kurash boshlangan davr sifatida tarixga kirdi [5].

BIMTning mualliflik huquqi bo'yicha shartnomasining 11-moddasiga ko'ra, ahdlashuvchi tomonlar mazkur shartnoma yoki Adabiy va badiiy asarlarni muhofaza qilish to'g'risidagi Bern konvensiyasi bo'yicha o'z huquqlarini amalga oshirish munosabati bilan mualliflar foydalanadigan mavjud texnik vositalarni chetlab o'tishdan va o'z ijodiga ruxsat bermagan harakatlarni cheklashga qaratilgan tegishli huquqiy himoya va samarali vositalarni ta'minlaydilar. Aynan ushbu mazmundagi norma turdosh huquq subyektlari bo'lgan ijrochilar va fonogramma tayyorlovchilarga nisbatan qo'llanishi bo'yicha BIMTning ijrolar va fonogrammalar bo'yicha shartnomasining 18-moddasidan o'rin olgan [6].

Material va metodlar

Tadqiqot doirasida huquqiy fanlarda ilmiy metodlar bo'lgan ilmiylik, xolislik, taqqoslash, qiyosiy-huquqiy, induksiya va deduksiya hamda boshqa metodlardan foydalanilgan.

Tadqiqot natijalari

Ahamiyatlisi, mamlakatimizning "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonuni 63-moddasida ham asarlarni himoya qiluvchi texnik vositalar haqida so'z yuritilgan. Xususan, "asarlardan yoki turdosh huquqlar obyektlaridan foydalanishni nazorat qiluvchi, muallif, turdosh huquqlar egasi yoxud asarlarga yoki turdosh huquqlar obyektlariga nisbatan mutlaq huquqlarning boshqa egasi tomonidan ruxsat etilmagan harakatlarni amalga oshirilishining oldini oluvchi yoki ularni cheklovchi har qanday texnik qurilmalar yoxud ularning tarkibiy qismlari mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni himoya qiluvchi texnik vositalar deb e'tirof etiladi". Aynan ushbu normani Rossiya Federatsiyasining mualliflik huquqiga doir qonunining 481-moddasida ham ko'rishimiz mumkin [7].

Yuqoridagi kabi texnik vositalardan chetlab o'tishga harakat qilishni cheklashga qaratilgan qoidalar BIMTning yuqoridagi "internet shartnomalari"ni imzolagan davlatlar milliy qonunchiligidan o'rin olgan. Dastlab AQSh ushbu qoidani o'z qonunchiligiga kiritgan bo'lib, 1998-yildagi mualliflik huquqi qonunidan, 2001-yilda esa mualliflik huquqi bo'yicha Yevropa Ittifoqi direktivasidan o'rin olgan. AQShda mazkur cheklovni buzgan shaxslar fuqarolik va jinoiy javobgarlikka tortilishi belgilangan. Yuqoridagi ikki xalqaro hujjatning "internet shartnoma" deb yuritilishiga asosiy sabab aynan ushbu tarmoqning keng taraqqiy etishi va ijtimoiy hayotning barcha jabhalariga kirib borishi bilan bog'liqdir. Shu nuqtayi nazardan ham XX asrning 90-yillariga kelib, mualliflik huquqini nafaqat boshqa telekommunikatsiya tarmoqlarida, balki internetda ham muhofaza qilish zaruriyati paydo bo'ldi. Shu o'rinda telekommunikatsiya tarmoqlari sirasiga qaysi aloqa-axborot texnologiyalari kirishini ta'kidlash joiz. Bular:

- kompyuter tarmoqlari;
- telefon tarmoqlari;
- radio tarmoqlar;

- televizion tarmoqlar.

Yuqoridagi “internet shartnoma”larning qabul qilinishi muallif va huquq egalari muhim himoya vositalari berish orqali ularning mutlaq huquqlari mustahkamlanishiga erishildi [8]. Ushbu qoidadan foydalangan holda mualliflar o‘z asarlariga nisbatan turli darajadagi himoyaning texnik usullarini qo‘llay boshlashdi. Intellektual mulkda, xususan, mualliflik huquqida doimiy ikkita qarama-qarshi fikr mavjud bo‘lib, ulardan biri intellektual mulkda mutlaq huquqdan to‘laqonli foydalanish tarafdori bo‘lsa, ikkinchi toifa esa intellektual mulk jamiyat tomonidan foydalanish uchun ochiq bo‘lishi kerak degan fikrni ilgari surishadi. Shuningdek, ikkinchi toifa vakillarining fikriga ko‘ra, himoyaning texnik vositalari tijoriy nusxa ko‘chirish uchun kuchsiz bo‘lib, aksincha, ilmiy-tadqiqot yoki shaxsiy maqsadda foydalanish uchun qattiq cheklovlarni qo‘ygan. Ushbu fikr tarafdorlari ko‘rish imkoniyati cheklangan shaxslar uchun cheklovlar jiddiy qiyinchiliklarni keltirib chiqarishini, bu orqali esa ularning ilm olishga, madaniyat va san‘at yutuqlaridan foydalana olmasligini keltirib chiqarishini ta’kidlashadi. Biroq qayd etish lozimki, BIMT tomonidan ayni shu maqsadda 2013-yil 27-iyunda Ko‘zi ojiz, ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan va bosma axborotni idrok etishda boshqa jihatdan qobiliyati cheklangan shaxslarning nashr etilgan asarlardan foydalanishini yengillashtirish to‘g‘risidagi Marokash shartnomasi qabul qilingan.

O‘zbekistonda intellektual mulk huquqiga doir so‘nggi paytlarda qabul qilinayotgan qonun hujjatlarida ushbu sohaning telekommunikatsiya tarmog‘i bilan aloqadorligiga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Masalan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 26-apreldagi “Intellektual mulk sohasini yanada rivojlantirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ–221-son qarorida ham telekommunikatsiya sohasida mualliflik va turdosh huquqlarni muhofaza qilish bo‘yicha quyidagi muhim vazifalar belgilab olindi:

- O‘zkomnazorat Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi bilan birgalikda 2022-yil 1-oktabrga qadar internetda mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni buzgan veb saytlar to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni o‘z ichiga oluvchi Mualliflik va turdosh huquqlar sohasidagi qonunbuzilishlar reyestri axborot tizimini ishga tushirish;

- veb saytlar tomonidan mualliflik va turdosh huquqlar tizimli ravishda buzilishi isbotlangan taqdirda O‘zkomnazorat Adliya vazirligining xulosasi asosida mazkur veb saytlar to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni qonunbuzilishlar reyestriga kiritadi va uning ko‘rsatmasiga muvofiq Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi ushbu veb saytlar faoliyatini mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni buzuvchi xatti-harakatlar bartaraf etilmaguniga qadar cheklash;

- 2022-yil 1-maydan boshlab Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligining fonogrammalar va audiovizual asarlarni tarqatishda mualliflik huquqi himoyasini ta‘minlash bo‘yicha qonunchilikka rioya qilinishi ustidan davlat nazoratini amalga oshirish bo‘yicha vakolatlarini to‘liq O‘zkomnazoratga o‘tkazish;

- Butunjahon Intellektual Mulk Tashkiloti ko‘magida Adliya vazirligi hamda O‘zkomnazorat faoliyatida “WIPO Alert” onlayn platformasidan foydalanishni yo‘lga qo‘yish.

Bugungi kunda O‘zbekiston oldida noqonuniy kontentni cheklash tartibi bilan bog‘liq muammo, ya‘ni qaysi bosqichda va qanday tartiblar asosida ushbu jarayoni amalga oshirish turibdi. Mualliflik huquqi sohasidagi taniqli mutaxassis Iri Stamatoudi internet tarmog‘ida mualliflik huquqini himoya qilish bo‘yicha “*ex post*” (postfaktum) (kontentni yo‘qotish orqali hisob yozuvini yoki shaxsiy ma‘lumotlarni yopish), sud yoki ma‘muriy, yoki “*ex ante*” (kontentni filtratsiya qilish yordamida) tartibida huquq egasining

arizasiga muvofiq, ya'ni oldindan cheklanish holati ham mavjud [9].

Yuqoridagi qarorda mualliflik huquqini internet va telekommunikatsiya tarmoqlarida muhofaza qilishga doir muhim jihatlar o'rin egallagan bo'lib, ushbu vazifalar o'zining ahamiyatiga ko'ra juda ham dolzarb hisoblanadi.

Telekommunikatsiya va mualliflik huquqi tushunchasidan bitta kontekstda foydalanish huquqiy oqibatni keltirib chiqarishi nuqtayi nazaridan juda ahamiyatli hisoblanadi. Buni quyidagi idoraviy hujjatni tahlil qilish orqali ham anglab yetishimiz mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirining 2020-yil 30-iyundagi 208-mh-son buyrug'i bilan tasdiqlangan "Telekommunikatsiya xizmatlarini ko'rsatish qoidalari"ning 229-qismini tahrir qilish maqsadga muvofiq. Zero, unga ko'ra, eshittiruvchi dasturlarini tarqatish (translyatsiya, retranslyatsiya qilish) va sotish, shuningdek olingan dasturlarni tarqatish (translyatsiya, retranslyatsiya qilish) va sotish faoliyatini xususiy yoki alohida mualliflik shartnomalari asosida amalga oshirishi belgilangan [10]. Mualliflik huquqi yo'nalishidagi qonun hujjatlari va doktrinal manbalarga tayanadigan bo'lsak, "mualliflik shartnomasi" va "muallifning roziligi (ruxsati)" tushunchalariga duch kelamiz. Xususan, "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi qonunning 19-moddasi, shuningdek turdosh huquqlarga doir qismi (masalan, 47-, 50-moddalari)da o'z aksini topgan. Amaliyot ham ayni ushbu tushunchalar negiziga asoslangan. Rozilik (ruxsat) oddiy yozma shaklda bo'lishi va unda "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi qonunning 19-moddasida keltirilgan mulkiy harakatlardan biri, bir qanchasi yoki hammasiga ham foydalanishga ruxsat berish nazarda tutilgan bo'lishi mumkin. "Mualliflik shartnomasi" esa "Mualliflik huquqi

va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonunning 38–39-moddalarida keltirilgan talab va shartlarga muvofiq rasmiylashtirilgan bo'lishi lozim. Shunga muvofiq, yuqoridagi qoidalarining 229-qismiga mualliflik shartnomalari yoki muallifning roziligi asosida amalga oshirish lozim degan tushunchalarni kiritish zarur. Shu bilan birga, ushbu qoidalarining 304-bandi ikkinchi xatboshisida eshittiruvchi o'z faoliyatini qonunchilik hujjatlari va telekommunikatsiya xizmatlarini ko'rsatish qoidalari asosida hamda mualliflik shartnomalari amalga oshirilishi belgilangan. Xuddi yuqoridagi kabi mualliflik huquqi bilan bog'liq harakat faqatgina shartnomalar bilan cheklanmaydi, shuningdek mualliflik shartnomasi tushunchasi, unda ishtirok etayotgan ikki tarafning (muallif va foydalanuvchi) huquq va majburiyatlari bilan bog'liqligi sababli tor tushuncha bo'lib, u o'zida mualliflik huquqi va turdosh huquqlar bilan bog'liq barcha harakatlarni qamrab olmaydi. Shu sababli ham mazkur qoidalarda mualliflik huquqi bilan bog'liq harakatlarni aniq va batafsil yozish lozim. Zero, har bir harakat muallif (huquq egasi)ning mutlaq huquqlari bilan bog'liqdir.

Tadqiqot natijalari tahlili

Telekommunikatsiya tarmoqlarida na faqat mualliflik huquqini ta'minlash, balki ushbu sohani rivojlantirish, davlat xizmatlarini ko'rsatishda ushbu tarmoqlardan keng foydalanish, undagi axborot xavfsizligini ta'minlash ham muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Xususan, so'nggi yillarda O'zbekistonda ham axborot xavfsizligini ta'minlash, zamonaviy telekommunikatsiya tarmoqlarini ijtimoiy hayotga keng targ'ib etish borasida zarur amaliy ishlar qilinmoqda. Masalan, telekommunikatsiya, axborot va kiberxavfsizlikni ta'minlash sohasidagi nazorat tizimini yanada takomillashtirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 21-noyabrdagi "Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarining joriy etilishini nazorat qilish, ular-

ni himoya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4024-son qarori bilan O'zbekiston Respublikasi Axborotlashtirish va telekommunikatsiyalar sohasida nazorat bo'yicha davlat inspeksiya-yasi (O'zkomnazorat) tashkil etildi. Mazkur qaror bilan inspeksiyaning asosiy vazifalari qatoriga ilk marotaba fonogrammalar, audiovizual asarlar, EHM uchun dasturlarni tarqatishda mualliflik huquqlariga rioya etilishi bo'yicha vakolatlar (o'rganish, monitoring qilish, tekshirish, xulosalar tayyorlash) hamda internet tarmog'ida mualliflik huquqi obyektlari noqonuniy tarqalishini (barchaning e'tiboriga yetkazilishini) bartaraf etish choralarini ko'rish kiritildi. Axborot va kiberxavfsizlikni ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 14-sentabrdagi PQ-4452-son qarori bilan yuqoridagi inspeksiya faoliyati qaytadan tashkil etildi. O'zkomnazoratga qo'shimcha vazifa sifatida axborot tizimlari va resurslarini yaratish hamda xavfsiz ma'lumot almashishni ta'minlash belgilandi. Shu o'rinda xavfsizlik atamasini nafaqat texnik, balki mualliflik huquqi yo'nalishi jihatidan ham tushunish maqsadga muvofiq. O'zkomnazoratga o'ziga yuklatilgan vazifalarni bajarishda huquqiy ta'sir choralarini qo'llash vakolatini berish lozim. Zero, bugungi kunda internet tarmog'ida intellektual mulk, xususan, mualliflik huquqi obyektlaridan ruxsatsiz foydalanish juda ham ko'p.

Hozirgi kunda axborot uzatuvchi tarmoqlardan foydalanish doirasi juda ham kengayib bormoqda. Bu yo'nalishda albatta xavfsizlik va himoya nuqtayi nazaridan tegishli chora-tadbirlarni ko'rish talab etiladi. Huquqni himoya qilish uning muhofaza qilinishi va ta'minlanishining eng muhim omillaridan biridir. Amaliyotga ko'ra, har qanday huquq himoya mexanizmi bilan mustahkamlangan bo'lsagina, uni amalga oshirish mumkin [11]. Umuman olganda, O'zbekistonda mualliflik huquqi va turdosh huquqlar muhofazasini

ta'minlash bo'yicha aniq o'ylangan va mustahkam davlat siyosatini ishlab chiqish talab etiladi [12].

Xulosalar

Telekommunikatsiya tarmoqlarida mualliflik huquqini himoya qilishni yanada takomillashtirish bo'yicha ishlarni xalqaro standartlar asosida yuritish uchun O'zbekistonda quyidagi yo'nalishlarda islohotlarni amalga oshirish lozim:

- virtual muhitda asarlardan foydalanish uchun shartnomaviy munosabatlarni huquqiy tartibga solishni takomillashtirish va keng joriy etish;

- mulkiy huquqlarni jamoaviy boshqarish institutini takomillashtirish;

- mualliflik huquqi va turdosh huquqlar obyektlarini huquqiy muhofaza qilishning yangi tartiblarini (blokcheyn) joriy etish;

- O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari bo'yicha majburiyatlarini bajarish yuzasidan chora-tadbirlar dasturini yaratish.

Shu bilan birga, Jinoyat kodeksida mualliflikning o'zlashtirilgani uchun hamda mualliflik huquqi va turdosh huquqlarning buzilganligi uchun alohida moddalarni kiritish lozim. Mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni buzganlik uchun javobgarlik choralarini oshirish Jahon Savdo Tashkiloti TRIPS bitimining ham talablaridan biri hisoblanadi [13].

Yuqoridagi takliflar bo'yicha ishlarning to'g'ri va tizimli yo'lga qo'yilishi, o'ylaymizki, mualliflik huquqi himoyasini ta'minlashga bu orqali esa ijodkorlar mehnati uchun tegishli haqlarni to'lanishiga hamda mamlakatimizda madaniyat va san'atni rivojlantirishga olib keladi. Shu bilan birga, telekommunikatsiya tarmog'ida mualliflik huquqlari himoyasini ta'minlash bo'yicha ilg'or xorijiy tajribani o'rganish hamda O'zbekistonda ushbu yo'nalishdagi tadqiqot ishlari hamda qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha ishlarni jadallashtirish zarur ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES

1. Adeka M.I., Shepherd S.J., Abd-Alhameed R.A. Telecommunication Network Security. 2015.
2. Zharova A.K. Informatsiya. Pravovoye regulirovaniye obrasheniya informatsii v Internete [Information. Legal regulation of the circulation of information on the Internet]. Moscow, Institute of State and Law of the RAS, 2006, pp. 197–207.
3. Geht A.B., Komissarova T.S., Moseev V.I., Tsverianashvili I.A. Istoriya svyazi [Communication history]. Federal Communications Agency. Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Education, St. Petersburg State University of Telecommunications named after M.A. Bonch-Bruевич. St. Petersburg, 2016.
4. WIPO administered treaties. Available at: <https://www.wipo.int/treaties/en/>.
5. Yakhatin S.A. Zashchita intellektual'nykh prav v informatsionno-telekommunikatsionnykh setyakh [Protection of intellectual rights in information and telecommunication networks]. *Vestnik Rossijskogo universiteta kooperatsii – Bulletin of the Russian University of Cooperation*, 2014, no. 1 (15), pp. 55–59.
6. WIPO agreement on performances and phonograms. Available at: <https://wipolex.wipo.int/en/text/295480/>.
7. About copyright and allied rights. Law of RF from 09.07.1993 N 5351-1, ed. from 20.07.2004. Available at: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_2238/7ab3351a6763020eaca4d370cca514d2cdf30f69/.
8. EU copyright Directive Arts 6 and 7. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0790/>.
9. Yuldashov A., Usmonov V. Copyright protection in telecommunications networks: the example of blockchain technology. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*. Tashkent, 2022, no. 4, pp. 22–29.
10. Stamatoudi I.A. Copyright Enforcement and the Internet. Kluwer Law International, 2010, p. 319.
11. Yuldashov A. Mualliflik huquqini xalqaro doirada muhofaza qilishning muhim jihatlari va shartnomaviy-huquqiy bazani rivojlantirish [Important aspects of copyright protection in the international framework and development of the contractual legal framework]. *Review of Law Sciences*, 2020, p. 231.
12. Yuldashov A. Intellektual mulk bo'yicha milliy strategiyalarning ahamiyati va Butunjahon intellektual mulk tashkilotining bu borada tutgan o'rni [The importance of national intellectual property strategies and the role of the World Intellectual Property Organization in this regard]. *Legal Information*, 2020, no. 1 (2), pp. 53–59.
13. Yuldashov A., Choriyev M. Dogovorno-pravovyye otnosheniya v oblasti avtorskogo prava i otvetstvennosti za narusheniye avtorskogo prava: natsionalnyy i zarubezhnyy opyt [Contractual legal relations in the field of copyright and liability for copyright infringement national and foreign experience]. *Society and Innovation*, 2020, no. 1/s, pp. 511–522.
14. Eurasian Economic Commission. Available at: <http://www.eurasiancommission.org/ru/act/finpol/dobd/intelsobs/Documents/pdf/>.
15. Uktamzhonova M., Xuzhayev Sh. Formy zashchity smezhnykh prav v telekommunikatsiyakh [Forms of protection of related rights in telecommunications]. *Society and Innovation*, 2021, vol. 2, no. 4/S, pp. 34–41.
16. Bobur M. Pravovaya okhrana ob'yektov intellektual'noy sobstvennosti – zalog razvitiya predprinimatel'skoy deyatel'nosti [Legal protection of an object in intellectual property is the key to the development of entrepreneurial activity]. *Review of Law Sciences*, 2020, vol. 2, spec. iss.

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI
ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК
REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

Правовой научно-практический журнал

Legal scientific-practical journal

4 / 2022

BOSH MUHARRIR:

Tashkulov Akbar Djurabayevich

Toshkent davlat yuridik universiteti rektori

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Xodjayev Baxshillo Kamolovich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, y.f.d., dotsent

Mas'ul muharrir: O. Choriyev

Muharrirlar: Y. Yarmolik, F. Muhammadiyeva,
Sh. Yusupova

Musahhih: M. Patillayeva

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Web-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Jurnal 30.12.2022-yilda tipografiyaga topshirildi. Qog'oz bichimi: A4. Shartli 21,4 b.t. Adadi: 100. Buyurtma raqami: 177. TDYU tipografiyasida chop etildi.